

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS
SPRENDIMAS

**DĖL PUBLIKACIJOJE „GIRTI KONSERVATORIAI IŠGELBĖJO LIETUVĄ NUO
RUSŲ OKUPACIJOS?“ („PANEVĖŽIO RYTAS“, 2007-08-28, NR. 193/4173)
PASKELBTOS INFORMACIJOS**

2008 m. sausio 17 d. Nr. SPR-4
Vilnius

2007 m. rugsėjo 27 d. žurnalistų etikos inspektorius gavo pareiškėjo Vito Matuzo skundą dėl publikacijoje „Girti konservatoriai išgelbėjo Lietuvą nuo rusų okupacijos?“ („Panevėžio rytas“, 2007-08-28, Nr. 193/4173) paskelbtos informacijos. Skunde pareiškėjas teigė, kad šioje publikacijoje apie jį paskelbti teiginiai neatitinka tikrovės bei akivaizdžiai žemina jo garbę ir orumą. Pareiškėjo teigimu, viešosios informacijos rengėjas turėjo suteikti jam galimybę pasiteisinti, paaiškinti ar paneigti paskelbtą informaciją, tačiau to nepadarė. Pareiškėjas prašė: 1) nustatyti, kad UAB „Lietuvos rytas“ leidžiamo dienraščio „Panevėžio rytas“ 2007 m. rugpjūčio 28 d. Nr. 193/4173 straipsnyje „Girti konservatoriai išgelbėjo Lietuvą nuo rusų okupacijos?“ paskleisti teiginiai pažeidė Žurnalistų ir leidėjų profesinės etikos kodekso nuostatų reikalavimus; 2) įspėti laikraščio „Panevėžio rytas“ leidėją UAB „Lietuvos rytas“ apie teisės aktų pažeidimus; 3) priimtą sprendimą paskelbti „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Pažymėtina, kad žurnalistų etikos inspektorius pareiškėjo skundą išnagrinėjo Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų įgyvendinimo požiūriu.

Žurnalistų etikos inspektorius pažymi, kad asmens garbė ir orumas yra ginami, kai nustatoma šių faktinių aplinkybių visuma: 1) žinių paskleidimo faktas; 2) faktas, jog paskleistos žinios yra apie pareiškėją; 3) faktas, jog paskleistos žinios žemina asmens garbę ir orumą; 4) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Žeminančia žmogaus garbę ir orumą žinia laikoma tikrovės neatitinkanti, diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį buityje, šeimoje, viešajame gyvenime, nesąžiningą visuomeninę, komercinę veiklą ir pan.

Kiekvienu atveju yra būtina atriboti žinią nuo nuomonės, nes asmens teisės yra ginamos, kai apie asmenį yra paskleidžiamos jo garbę ir orumą žeminančios ir tikrovės neatitinkančios žinios. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 33 dalyje nustatyta, kad nuomonė – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 69 dalis nustato, jog žinia – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri (teisingi) duomenys.

Tirdamas pareiškėjo skundą, žurnalistų etikos inspektorius kreipėsi į laikraščio „Panevėžio rytas“ redaktorių Bronių Matelį, prašydamas paaiškinti ginčo objektu esančiuose teiginiuose „Bent jau iš atsipalaidavusių veidų buvo galima spręsti, kad ir <...> Panevėžio meras Vitas Matuzas irgi buvo gerokai paėmęs, tačiau tiesiogiai rusams snukių jie nedaužė. Panevėžiečiams įtarimų dėl V. Matuzo būsenos ir elgsenos kilo dar ir dėl to, kad jis netikėtai visiškai apleido savo internetinį puslapį ir gal jau dvi savaites neberašė dienoraščio. Net ir apie tą garsųjį sąskrydį meras sugebėjo keletą sakinių priskrebinti tik praėjusį antradienį. Gal galvelė po tų šėlionių bei susirėmimo su rusais skaudėjo?“ paskelbtos informacijos atitiktį tikrovei įrodančias aplinkybes. B. Matelio paaiškinimai buvo gauti.

„Panevėžio ryto“ redaktorius B. Matelis paaiškino, kad rašinys apie V. Matuzą buvo rengiamas remiantis ankstesnėmis šalies žiniasklaidoje skelbtomis žiniomis apie tai, kad konservatorių lyderiai savo sąskrydyje užsipuolė rusų žurnalistus, kurie ketino filmuoti

alkoholį geriančius tos partijos narius, sąskrydžio dalyvius. B. Matelis atkreipė dėmesį į tai, jog aplinkybę, kad buvo konfliktas, liudijo ir nuotraukos. „Panevėžio ryto“ redaktorius nurodė, kad žurnalistai kiekvieną kartą ketina kalbinti V. Matuzą ir pateikti skaitytojams jo nuomonę, tačiau meras (pareiškėjas V. Matuzas – R. G.) dažnai tiesiog pats atsisako bendrauti su „Panevėžio ryto“ žurnalistais. B. Matelis apgailestauja, kad meras nesuvokia paprastos tiesos, kad ir kokia nemaloni situacija būtų – politikas privalo ją komentuoti, nes jis yra viešas asmuo.

Išnagrinėjęs pareiškėjo skundą, žurnalistų etikos inspektorius
n u s t a t ė:

laikraščio „Panevėžio rytas“ redaktoriaus B. Matelio paaiškinimai laikytini nepagrįstais, kadangi turėdamas pareigą įrodyti, jog informaciją apie pareiškėją kaip viešą asmenį paskelbęs viešosios informacijos rengėjas veikė sąžiningai, siekdamas supažindinti visuomenę su tuo asmeniu ir jo veikla, to nepadarė. B. Matelis paaiškinimuose nenurodė, kokia kitose visuomenės informavimo priemonėse anksčiau paskelbta informacija apie netinkamą pareiškėjo elgesį buvo remiamasi rengiant skundžiamą publikaciją, kokios ir kur paskelbtos nuotraukos, kurios liudija, kad pareiškėjas įsivėlė į konfliktą su rusų žurnalistais. Savo paaiškinimuose B. Matelis nepaneigė, kad rengiant skundžiamą publikaciją pareiškėjui nebuvo suteikta atsakymo teisė, t. y. galimybė pasiteisinti, paaiškinti ar paneigti klaidingą informaciją, kaip to reikalauja Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 22 straipsnio 2 dalis. Jeigu kritikuojamas asmuo atsisako bendrauti su žurnalistais, tokiu būdu atsisakydamas pasinaudoti atsakymo teise, viešosios informacijos rengėjas privalo apie tai pranešti visuomenei. Skundžiamos publikacijos atveju tai nebuvo padaryta.

Pažymėtina, kad viešasis asmuo taip pat turi teisę į garbės ir orumo gynimą. Teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti nėra absoliuti, ji visiškai nesuderinama su asmenį žeidžiančios informacijos ar dezinformacijos skleidimu. Viešajam asmeniui taip pat yra prieinama asmeninių neturtinių teisių, tokių kaip garbė ir orumas, apsauga nuo nesąžiningo jų sumenkinimo. Priešingu atveju visuomenės informavimo priemonės įgytų neribotą galimybę apie viešuosius asmenis skleisti informaciją, kuri sąmoningai iškreipia tiesą, žemina žmogaus garbę ir orumą, menkina jo įvaizdį visuomenės akyse.

Atribojant žinią nuo nuomonės, analizuojamas visos publikacijos turinys, jos tekstas, kontekstas, iliustracinė medžiaga, sakinių konstrukcija ir kt. Todėl akivaizdu, kad teiginyje „Bent jau iš atsipalaidavusių veidų buvo galima spręsti, kad ir <...> Panevėžio meras Vitas Matuzas irgi buvo gerokai paėmęs, tačiau tiesiogiai rusams snukių jie nedaužė“ pavartotomis kalbinės raiškos priemonėmis yra paskleista faktinio pobūdžio informacija, jog pareiškėjas buvo neblaivus ir tokios būsenos pasirodė viešoje vietoje. Šiuo teiginiu skelbiamos faktinės informacijos iliustracijai viešosios informacijos rengėjas panaudojo pareiškėją vaizduojančią nuotrauką, kuri išspausdinta skundžiamoje publikacijoje. Tokiu būdu viešosios informacijos rengėjas paskleidė naujo pobūdžio informaciją apie pareiškėją, suponuojančią negatyvų jo, kaip netinkamai viešumoje besielgiančio asmens, apibūdinimą. Šie nagrinėjamame teiginyje paskelbti faktinio pobūdžio duomenys yra laikytini žinia, o ne nuomone, kadangi gali būti patikrinti įrodinėjimo priemonių pagalba. Viešosios informacijos rengėjas, turėdamas pareigą įrodyti, kad elgėsi sąžiningai, siekdamas informuoti visuomenę apie viešąjį asmenį ir jo veiklą, neįrodė pareiškėjo neblaivumo ar apsvaigimo būklės, nepateikė jokių faktinių duomenų, nenurodė jokių požymių, pagal kuriuos tokia būseną buvo nustatyta. Todėl remiantis paskleistų duomenų neatitiktis tikrovei, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai, prezumpcija, laikytina, kad apie pareiškėją paskleista žinia neatitinka tikrovės. Žinia, jog asmuo pasirodė neblaivus viešoje vietoje, diskredituoja asmenį ir yra akivaizdžiai žeminančio garbę ir orumą pobūdžio, nes asmeniui priskiriami paprotinių normų ir geros moralės požiūriu nepriimtini veiksmai. Ši žinia visuomenėje suprantama vienareikšmiškai neigiamai ir jos paskleidimas protingam, moraliam žmogui sukelia negatyvią nuomonę apie tokį asmenį. Viešojo asmens kritika negali pateisinti sąmoningo kompromituojančios informacijos ar dezinformacijos apie viešąjį asmenį skleidimo. Todėl daroma išvada, jog

paskelbdamas žinią, kad pareiškėjas viešoje vietoje pasirodė neblaivus ir nepateikdamas jokių duomenų ar įrodymų, patvirtinančių šią žinią, viešosios informacijos rengėjas formavo klaidingą visuomenės nuomonę apie pareiškėją bei pažemino jo garbę ir orumą.

Pažymėtina, kad žurnalistinės etikos požiūriu tokie išsireiškimai kaip „<...> rusams snukių jie nedaužė“ vertintini kaip grubus ir etiką pažeidžiantis nuomonės reiškimas. Tokio pobūdžio viešosios informacijos skleidimas neatitinka žurnalistinės veiklos principų.

Skundžiamos publikacijos teiginyje „Panevėžiečiams įtarimų dėl V. Matuzo būsenos ir elgsenos kilo dar ir dėl to, kad jis netikėtai visiškai apleido savo internetinį puslapį ir gal jau dvi savaites neberašė dienoraščio. Net ir apie tą garsųjį sąskrydį meras sugebėjo keletą sakinių priskrebinti tik praėjusį antradienį“ faktinio pobūdžio duomenimis, kurie vertintini kaip žinia, laikytina informacija, kad pareiškėjas dviejų savaičių laikotarpiu nerašė dienoraščio. Ar žmogus rašo dienoraštį ar jo nerašo, ar rašo nuolat, ar epizodiškai, asmens garbės ir orumo vertinimo prasme yra neutralus faktas. Todėl nelaikytina, kad minėto teiginio paskelbimu buvo pažeista pareiškėjo garbė ir orumas.

Teiginyje „Gal galvelė po tų šėlionių bei susirėmimo su rusais skaudėjo?“ yra reiškiamas subjektyvi viešosios informacijos rengėjo nuomonė. Nuomonei tiesos kriterijus nėra taikomas, nes įrodymais negalima patikrinti, ar pateikti duomenys egzistuoja tikrovėje. Darytina išvada, kad šiuo atveju pateikdamas subjektyvų faktinės informacijos įvertinimą, viešosios informacijos rengėjas teise reikšti nuomonę nepiktnaudžiavo.

Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai savo veikloje privalo vadovautis pagrindiniais visuomenės informavimo principais, laikytis žurnalistų profesinės etikos normų, viešąją informaciją pateikti teisingai, tiksliai ir nešališkai (Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2, 3 dalys, 41 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Informacija turi būti renkama ir skelbiama tik etiškais ir teisėtais būdais (Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 5 punktas). Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas draudimas platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą. Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punktas įtvirtina žurnalistų pareigą teikti teisingas, tikslias ir bešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais. Jeigu nėra galimybės patikrinti informacijos šaltinio patikimumo, tai nurodyti skelbiamoje informacijoje. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos „Dėl žurnalistikos etikos“ Nr. 1003 (1993) 4 punktas numato, kad žinių skelbimas turi būti grindžiamas tiesa, kurią garantuoja atitinkamos patikrinimo bei įrodymo priemonės, žinių pateikimo, aprašymo bei atpasakojimo nešališkumas. Gandai neturi būti painiojami su žiniomis. Nagrinėjamu atveju viešosios informacijos rengėjas šių reikalavimų nesilaikė, nes iš skundžiamos publikacijos turinio skaitytojams suteikiamas akivaizdus pagrindas manyti, jog pareiškėjas atliko moralei ir paprotinėms normoms prieštaraujančius veiksmus, tačiau viešosios informacijos rengėjas neįrodė, kad pareiškėjas taip elgėsi. Paskelbdamas žinią apie pareiškėją, kaip netinkamai viešumoje besielgiantį asmenį, viešosios informacijos rengėjas neįsitikino skelbiamos informacijos teisingumu ir tikslumu, tokiu būdu nevykdė pirmiau išvardytų teisės aktuose jam numatytų pareigų.

Žurnalistų etikos inspektorius, atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, ir vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 2 dalies 1 punktu, 3 dalimi,

n u s p r e n d ė:

1. Įspėti viešosios informacijos rengėją – UAB „Lietuvos rytas“ dėl paskelbiant publikaciją „Girti konservatoriai išgelbėjo Lietuvą nuo rusų okupacijos?“ („Panevėžio rytas“, 2007-08-28, Nr. 193/4173) padaryto Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 ir 3 dalies, 19 straipsnio 2 dalies, 41 straipsnio 2 dalies 1, 4 ir 5 punktų pažeidimo.

2. Išsiųsti sprendimo kopiją UAB „Lietuvos rytas“ direktoriui, laikraščio „Panevėžio rytas“ redaktoriui bei pareiškėjui.

3. Viešai paskelbti sprendimą „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“,

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos interneto tinklalapyje.

Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų paskelbimo dienos.

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS

ROMAS GUDAITIS
